

VVTAT dirbtinio intelekto įrankio naudojimas verslo priežiūroje

Monika Ramoškaitė, Kamilė Pulokaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto II kurso studentės

Saulėtekio al. 9, 1 rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: monika.ramoskaite@tf.stud.vu.lt; kamile.pulokaite@tf.stuf.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinė kuratorė prof. dr. Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė

El. paštas: jurgita.pauzaite@tf.vu.lt

Mokslinio straipsnio praktinė kuratorė VVTAT direktorė Goda Aleksaitė

El. paštas: goda.aleksaite@vvtat.lt

Santrauka. Moksliniame straipsnyje analizuojamas dirbtinio intelekto taikymas viešajame administravime teisėtumo principo kontekste, vertinant, ar valstybės institucijos, diegdamos dirbtinio intelekto sprendimus, laikosi administracinės teisės ir asmens duomenų apsaugos reikalavimų. Tyrime nagrinėjama Europos Sąjungos ir Lietuvos duomenų apsauga atliekant verslo priežiūrą, pabrėžiant nacionalinio reguliavimo reikšmę automatizuotų sprendimų taikymui. Taip pat analizuojamas Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos kuriamas dirbtinio intelekto įrankis kaip praktinis administracinės priežiūros pavyzdys. Daroma išvada, kad dirbtinio intelekto taikymas pats savaime nepažeidžia teisėtumo principo, tačiau reikalauja sustiprintų procedūrinių garantijų, skaidrumo, žmogaus kontrolės ir asmens teisių apsaugos.

Pagrindiniai žodžiai: dirbtinis intelektas, verslo priežiūra, asmens duomenys, teisėtumo principas, vartotojų teisių apsauga.

Summary. This scientific article analyses the application of artificial intelligence in public administration within the context of the principle of legality, assessing whether state authorities, when implementing artificial intelligence solutions, comply with the requirements of administrative law and personal data protection. The study examines the data protection framework of the European Union and Lithuania in the context of business supervision, emphasising the significance of national regulation for the use of automated decision-making. In addition, the article analyses an artificial intelligence tool developed by the State Consumer Rights Protection Authority as a practical example of administrative supervision. It is concluded that the use of artificial intelligence does not in itself violate the principle of legality, however, it requires strengthened procedural safeguards, transparency, human oversight, and the protection of individual rights.

Keywords: artificial intelligence, business supervision, personal data, principle of legality, consumer protection.

Įvadas

Šiuolaikinėje visuomenėje dirbtinis intelektas (toliau – DI) tampa vis reikšmingesne kasdieninio gyvenimo dalimi, leidžiančia automatizuoti procesus ir padidinti veiklos greitį bei efektyvumą. Nors DI jau plačiai taikomas įvairiose srityse, viešajame administravime jo integravimas vis dar vyksta palaipsniui ir kelia specifinius teisinius iššūkius.

Viešajame administravime DI dažniausiai pasitelkiamas kaip pagalbinių priemonė administraciniais veiksmais atlikti ir dideliems informacijos kiekiams apdoroti. Automatizuotų technologijų taikymas atveria naujas galimybes didinti administracinių procesų efektyvumą, tačiau kartu reikalauja įvertinti jų suderinamumą su administracinės teisės principais ir viešojo administravimo veiklai taikomais teisiniais reikalavimais.

Vienas esminių administracinės teisės principų yra teisėtumo principas, užtikrinantis, kad viešojo administravimo veiksmai būtų atliekami įstatymo nustatytoje ribose. DI taikymas negali būti vertinamas atsietai nuo šio principo, ypač tais atvejais, kai automatizuoti sprendimai susiję su asmens duomenų tvarkymu. Atsižvelgiant į tai, kad asmens duomenų apsauga yra viena iš pamatinių teisių, teisėtumo principo laikymasis tampa esmine sąlyga užtikrinant skaidrią ir teisėtą viešojo administravimo veiklą.

Darbo aktualumą lemia tai, kad DI taikymas viešajame administravime Lietuvoje vis dar yra palyginti naujas reiškinys, kurio praktinis įgyvendinimas nėra iki galo susiformavęs ir tai kelia savotiškų iššūkių tiek visuomenei, tiek patiems viešojo sektoriaus subjektams. Nors užsienio valstybių patirtis atskleidžia skirtingus DI taikymo modelius, nacionalinė praktika leidžia įvertinti, ar šios technologijos taikomos laikantis administracinės teisės principų. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pabrėžęs, kad automatizuotos ar technologinės priemonės viešajame administravime gali būti naudojamos tik kaip pagalbiniai įrankiai, o galutinį administracinį sprendimą privalo priimti žmogus, laikydamasis teisėtumo ir procesinių garantijų¹.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti DI taikymą viešajame administravime teisėtumo principo kontekste. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, darbe keliama šie uždaviniai: išanalizuoti DI sampratą ir jo taikymo ypatumus viešajame administravime, atskleisti teisėtumo principo turinį administracinėje teisėje ir jo reikšmę taikant automatizuotus DI sprendimus bei išnagrinėti asmens duomenų apsaugos reikalavimus DI taikymo kontekste.

Darbo objektas – DI sprendimų taikymas viešojo administravimo institucijų veikloje. Tyrime taikomi sisteminis, atvejo analizės, loginis ir teisės aktų analizės meto-

¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-757-552/2023.

daį, remiantis Europos Sąjungos (toliau – ES) ir Lietuvos Respublikos teisės aktais, teisės doktrina bei praktiniais instituciniais šaltiniais.

1. Duomenų apsauga vykdant ūkio subjektų verslo priežiūrą

1.1. Duomenų apsaugos modelio reikšmė Europos Sąjungos teisėje

Europos Sąjungos duomenų apsaugos modelis (toliau – BDAR), priimtas 2016 m. ir pradėtas taikyti nuo 2018 m., yra laikomas vienu pažangiausių ir moderniausių duomenų apsaugos modelių tarptautinėje teisėje. Šis reglamentas ne tik suvienodino asmens duomenų apsaugos standartus visose ES valstybėse, bet ir užtikrino aukšto lygio šių duomenų priežiūrą bei apsaugą. Svarbu suprasti, kad šiuo reglamentu siekiama spręsti dabartinius su asmens duomenų apsauga susijusius iššūkius, sustiprinti privatumo internete teises ir paskatinti Europos skaitmeninę ekonomiką². Dabartinėje ES šis reglamentas turi reikšmingą indėlį užtikrinant asmens duomenų apsaugos perspektyvumą ir skaidrumą. Kadangi DI sprendimų taikymas viešajame administravime dažnai susijęs su asmens duomenų tvarkymu, pirmiausia būtina aptarti BDAR nustatytą duomenų apsaugos sistemą ir jos reikšmę DI taikymo kontekste. Visuomenei modernėjant ir DI technologijoms vis plačiau taikant automatizuotą sprendimų priėmimą, tokio lygio reglamentas tampa vienu pagrindiniu teisės aktu stipriai duomenų apsaugai.

Sąvoka „asmens duomenys“ yra atspirties taškas BDAR taikymui. Šio reglamento 4 straipsnio 1 dalyje yra pateiktas „asmens duomenų“ apibrėžimas, pagal kurį asmens duomenimis laikoma bet kokia informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba kurio tapatybę galima nustatyti³. Tokiu būdu šis reglamentas apima labai platų informacijos spektrą, kuris padeda identifikuoti asmens duomenis. „BDAR įtraukia asmens duomenis į sudėtingą ir apsauginį teisinio reguliavimo režimą“⁴. Taip jis nustato vienus aukščiausių reikalavimų asmens duomenų tvarkymui ir jų apsaugai. Būtent šis platus ir apsauginio pobūdžio požiūris sudaro pagrindą diferencijuotam duomenų apsaugos reguliavimui.

Taip pat šio reglamento išskirtinumas aiškiai atsiskleidžia BDAR 51 – 59 straipsniuose, kuriuose nustatyta, kad kiekvienoje ES valstybėje narėje veikia nepriklausoma

² LIMBA, Tadas; DRIAUNYS, Kęstutis; KIŠKIS, Mindaugas; ŠIDLAUSKAS, Aurimas (2020). Development of digital contents: privacy policy model under the general data protection regulation and user-friendly interface. *Transformations in Business and Economics*, 19(1), 133–154 [interaktyvus].

³ Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinį asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). OL L 119, 2016, p. 1–88.

⁴ HOOFNAGLE, Chris Jay; VAN DER SLOOT, Bart; ZUIDERVEEN BORGESIUŠ, Frederik (2019). The European Union General Data Protection Regulation: What It Is And What It Means. *Information & Communications Technology Law*, 28(1), 65–98 [interaktyvus]. DOI:10.1080/13600834.2019.1573501, p. 65.

duomenų apsaugos institucija. Šios institucijos yra atsakingos už BDAR įgyvendinimo priežiūrą, pažeidimų tyrimą ir sankcijų taikymą, todėl atlieka esminį vaidmenį užtikrinant ne tik formalią, bet ir praktinę asmens duomenų apsaugą valstybės narėse.

BDAR, kaip ir jo pirmtakas – 1995 m. Duomenų apsaugos direktyva, nustato bendrą draudimą tvarkyti tam tikrų rūšių itin jautrius duomenis, vadinamus „specialių kategorijų“ duomenimis, kurie, kaip nurodoma mokslinėje literatūroje, apima duomenis apie etninę kilmę, religiją ir seksualinę orientaciją⁵. Jautrūs (specialių kategorijų) asmens duomenys yra apibrėžti BDAR 9 straipsnyje bei laikomi ypač reikšmingais asmens teisėms. Netinkamas šių duomenų tvarkymas gali lemti privatumo pažeidimus ir kitas neigiamas pasekmes, pavyzdžiui, diskriminaciją. Būtent dėl šios priežasties BDAR įtvirtina griežtą jų tvarkymo režimą, kuris yra reglamentuojamas itin detaliai, išskyrus tam tikras išimtis.

Griežtas specialių kategorijų asmens duomenų teisinis režimas yra neatsiejamas ir nuo bendrųjų asmens duomenų tvarkymo principų, kurie įtvirtinti BDAR 5 straipsnio 1 dalyje. Tokie principai kaip sąžiningumas, teisėtumas ir duomenų minimizavimas įgauna ypatingą reikšmę būtent tvarkant jautrius asmens duomenis, nes jie riboja perteklinį ar nepagrįstą šių duomenų naudojimą ir užtikrina proporcingą kišimąsi į asmens privatumo sritį. Tokiu būdu BDAR sukuria nuoseklią ir sistemiską specialių kategorijų asmens duomenų apsaugos struktūrą, kurioje derinami principiniai reikalavimai ir aiškiai apibrėžtos išimties duomenų apsaugai. Be to, BDAR 5 straipsnio 2 dalyje pabrėžiama, kad pats duomenų valdytojas yra atsakingas už pirmoje šio straipsnio dalyje paminėtus principus ir turi sugebėti įrodyti, jog jų yra laikomasi. Atsižvelgiant į didelę riziką, kurią kelia specialių kategorijų asmens duomenų tvarkymas, jų apsauga, kurią grindžia BDAR nustatyti principai, laikytina viena svarbiausių duomenų apsaugos sričių.

1.2. Ūkio subjektų veiklos priežiūros specifiška pagal viešojo administravimo įstatymą

Viešajame administravime ūkio subjektų veiklos priežiūra (toliau – ŪSVP, ūkio subjektų priežiūra, verslo priežiūra) yra esminė prielaida valstybės efektyviam ekonominiam vystymuisi ir teisinės valstybės principui stiprinti. Lietuvoje pagal Viešojo administravimo įstatymą (toliau – VAI) turime tvirtą pagrindo modelį – ŪSVP Lietuvos administracinėje teisėje suvokiama kaip savarankiškas viešojo administravimo institutas, skirtas užtikrinti teisės aktų, reglamentuojančių ūkinę veiklą, įgyvendinimą ir teisės normų saugomų vertybių apsaugą, kartu ribojant perteklinę administra-

⁵ VAN BEKKUM, Marvin; ZUIDERVEEN BORGESIOUS, Frederik (2023). Using sensitive data to prevent discrimination by artificial intelligence: Does the GDPR need a new exception? *Computer Law & Security Review*, 48, 105770 [interaktyvus]. DOI:10.1016/j.clsr.2022.105770, p.1.

cinę naštą ūkio subjektams. VAĮ įtvirtinta funkcinė priežiūros samprata, pagal kurią ūkio subjektu laikomas ne tik juridinis ar fizinis asmuo pagal jo teisinę formą, bet ir bet kuris subjektas, Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdamas teisės aktais reglamentuojamą ūkinę veiklą, kuri patenka į viešojo administravimo subjektų priežiūros sritį. Tokiu būdu ŪSVP nėra siejama su siaura „verslo“ sąvoka, o apima platų ūkinės veiklos spektrą, atsižvelgiant į veiklos pobūdį bei galimą žalą viešajam interesui⁶.

VAĮ nustatyta ŪSVP apima keturias pagrindines sferas, tai yra: (1) ūkio subjektų konsultavimą priežiūrą atliekančio subjekto kompetencijos klausimais ir kitų prevencinių veiksmų, skirtų užkirsti kelią galimiems teisės aktų pažeidimams, atlikimą, (2) ūkio subjektų veiklos patikrinimus, (3) teisės aktų nustatyta tvarka gautos informacijos apie ūkio subjektų veiklą vertinimą, (4) poveikio priemonių ūkio subjektams taikymą įstatymų ir jų pagrindu priimtų kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Į VAĮ įtraukus ketvirtąjį skirsnį „Ūkio subjektų veiklos priežiūra“, įstatymų leidėjas siekė ne tik patikslinti iki tol galiojusį teisinį reguliavimą, bet ir iš esmės pakeisti administracinės priežiūros paradigmą, akcentuojant prevencinę, konsultacinę ir metodinę priežiūros funkciją, o ne represinių ir baudžiamųjų priemonių taikymą, taip pat sistemškai apibrėžiant bendrojo ŪSVP principus bei priežiūros procese dalyvaujančių subjektų teises ir pareigas⁷.

VAĮ IV skyriuje įtvirtinti prevencijos, proporcingumo ir rizikos vertinimo principai yra svarbūs vertinant DI taikymą ŪSVP. Jie suponuoja, kad technologijų taikymas priežiūros procese turi būti derinamas su teisėtumo, skaidrumo ir žmogaus atliekamos galutinės sprendimų kontrolės reikalavimais. Būtent šių principų kontekste vertintinas ir VVTAT kuriamas DI įrankis.

VAĮ IV skyriuje įtvirtintas ŪSVP modelis atlieka ne tik organizacinę, bet ir normatyvinę funkciją, nes per aiškiai apibrėžtas procedūrines taisykles, priežiūros principus ir institucijų pareigas jis veikia kaip teisėtumo ir gero administravimo principų įgyvendinimo garantija - dėl to ŪSVP pagal VAĮ turi būti vertinama kaip dinamiškas, procesinis institutas.

1.3. Ūkio subjektų veiklos priežiūros modelio atitiktis asmens duomenų reikalavimams

VAĮ IV skyrius nustato procedūrines garantijas, kurios yra reikšmingos asmens duomenų apsaugos požiūriu, ypač tais atvejais, kai priežiūros veikloje pasitelkiami

⁶ POGUŽINSKĖ, Eimantė (2023). *Ūkio subjektų veiklos priežiūra Lietuvos viešajame administravime*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 10.15388/vu.thesis.507, p. 103 - 104.

⁷ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (2016). *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, p. 442.

automatizuoti duomenų analizės ar DI sprendimai. Viešojo sektoriaus institucijos, vykdydamos savo funkcijas, privalo iš anksto integruoti duomenų apsaugos principus į savo veiklos procesus, o ne vertinti duomenų apsaugą tik ex post⁸. Pagal BDAR, kaip nurodo šio teisės akto 5 straipsnis, toks duomenų tvarkymas turi būti grindžiamas aiškiu teisiniu pagrindu, atitikti tikslo apribojimo, duomenų minimizavimo ir proporcingumo principus, o automatizuotas duomenų analizės ar DI taikymas negali lemti sprendimų, darančių reikšmingą poveikį ūkio subjektams ar fiziniams asmenims, nesant tinkamų procesinių garantijų⁹. Praktikoje tai reiškia, kad priežiūros institucijos, pavyzdžiui, tokios kaip Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba (toliau – VVTAT), taikydamos VAĮ IV skyriaus nuostatas duomenų srityje, privalo derinti priežiūros veiksmus su BDAR nustatytais principais ne tik formaliai, bet ir materialiai. Tai reiškia, užtikrinti, kad duomenų tvarkymas būtų neatsiejamas nuo konkretaus priežiūros tikslo ir ribojamas būtinybės kriterijumi. Tai suponuoja pareigą priežiūros institucijoms dar prieš pradedant patikrinimus ar rizikos vertinimą aiškiai apibrėžti, kokie asmens duomenys bus tvarkomi, kokių tikslu ir kokia apimtimi, taip pat įvertinti, ar numatomi duomenų analizės ar automatizuoti sprendimai gali turėti reikšmingą poveikį ūkio subjektų ar fizinių asmenų teisei padėčiai.

Aktualus yra BDAR 22 straipsnis, kuris nustato ribas automatizuotam sprendimų priėmimui. Ši nuostata siekia užtikrinti, jog algoritminiai ar DI sprendimai nebūtų naudojami kaip savarankiškas ir galutinis viešojo administravimo sprendimų pagrindas, nes tai silpnintų administracinės teisės procedūrinės garantijas, tokias kaip individualus vertinimas, sprendimų motyvavimas ir diskrecijos kontrolė¹⁰. Dėl šios priežasties tais atvejais, kai priežiūros institucijos, įgyvendindamos VAĮ IV skyriuje nustatytą ŪSVP modelį, pasitelkia automatizuotus rizikos vertinimo ar duomenų analizės sprendimus, būtina užtikrinti, kad tokios technologinės priemonės būtų naudojamos tik kaip pagalbinės, o galutiniai sprendimai būtų priimami atsakingo viešojo administravimo subjekto, įvertinus individualias kiekvienos situacijos aplinkybes.

Apibendrinus, be BDAR, reikšmingi ir kiti teisės aktai, tokie kaip Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas bei specialieji priežiūrą reglamentuojantys įstatymai, kurie riboja institucijų diskreciją tvarkant duomenis ir nustato pareigą užtikrinti skaidrumą bei atskaitomybę.

⁸ BYGRAVE, Lee A. (2017). Data Protection by Design and by Default: Deciphering the EU's Legislative Requirements. *Oslo Law Review*, 4(2), 105–120 [interaktyvus]. DOI:10.18261/issn.2387-3299-2017-02-03, p. 108 - 112.

⁹ Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). OL L 119, 2016, p. 1–88.

¹⁰ WACHTER, Sandra; MITTELSTADT, Brent ir FLORIDI, Luciano (2017). Why a right to explanation of automated decision-making does not exist in the general data protection regulation. *International Data Privacy Law*, 7(2), 76–99. DOI: 10.1093/idpl/ixp005, p. 82 - 86.

1.4. Teisėtumo principo užtikrinimas, taikant dirbtinį intelektą ūkio subjektų veiklos priežiūroje

Teisėtumo principas administracinėje teisėje laikomas fundamentalia viešojo administravimo veiklos ašimi, apibrėžiančia institucijų kompetencijos ribas bei administracinių sprendimų priėmimo ir taikymo teisėtumą. Teisėtumas administracinių teisės normų procese reiškia, kad įgalioti subjektai: (1) taikydami administracinės teisės normas, jas gali taikyti tik jiems suteiktų įgaliojimų ribose, (2) privalo tiksliai vykdyti bei laikytis normų, nustatančių administracinės teisės subjektų teises ir pareigas, (3) turi teisingai atlikti faktinės situacijos juridinę kvalifikaciją ir taikyti būtent tą normą, kuri reguliuoja atitinkamus santykius¹¹. Administracinėje teisėje teisėtumo principas siejamas su sprendimų motyvavimu, faktinių aplinkybių ištyrimo ir objektyvaus vertinimo pareiga, kuri užtikrina, kad viešojo administravimo veikla neperžengtų teisės aktų nustatytų ribų. Teismų praktikoje šis principas yra siejamas su įstatymo viršenybės ir viešojo administravimo subjektų kompetencijos ribų laikymosi reikalavimais. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje yra pažymėjęs, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai turi būti nustatyti teisės aktuose, o administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais, neperžengiant įstatymu suteiktos kompetencijos ribų¹².

Teisėtumo principo turinys Lietuvos administracinės teisės sistemoje yra konkretizuojamas VAI 3 straipsnyje, kuriame įtvirtinti pagrindiniai viešojo administravimo principai¹³. Nors teisėtumo principas šiame straipsnyje nėra įvardijamas kaip savarankiška nuostata, jo esmė atsiskleidžia per visą principų sistemą, kuri nustato viešojo administravimo subjektų veiklos ribas, sprendimų priėmimo standartus ir atsakomybės mechanizmus. Tokiu būdu VAI 3 straipsnis veikia kaip normatyvinė teisėtumo principo išraiška, perkelti abstrakčią teisės viršenybės idėją į konkrečius administracinės veiklos reikalavimus, nes per viešojo administravimo principų sistemą yra apibrėžiamos institucijų veiklos ribos, sprendimų priėmimo standartai ir atsakomybės mechanizmai¹⁴.

Atsižvelgiant į nagrinėjamą problematiką, VAI 3 straipsnyje įtvirtintas naujovių ir atvirumo permainingoms principas leidžia teisėtumo principą taikyti dinamiškai, prisitaikant prie kintančių viešojo administravimo formų, įskaitant duomenimis ir technologi-

¹¹ BAKAVECKAS, Audrius (2012). *Administracinė teisė: teorija ir praktika. I dalis: vadovėlis*. Vilnius: MES, p. 316.

¹² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-1-629/2019.

¹³ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. 1999 m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234. TAR, 2020, 12819.

¹⁴ TRUMPULIS, Ugnius (2007). Teisėtumo principo taikymas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje kaip teisingumo įvykdymo prielaida. *Jurisprudencija*, 12(102), 75–80, p. 75 - 76.

jomis grindžiamus sprendimus. Šiuolaikinis technologinis reguliavimas rodo administracinės teisės poslinkį link nuolatinio ir išplėstinio teisėtumo vertinimo, kuris apima ne tik galutinį sprendimą, bet ir visą sprendimų priėmimo procesą, įskaitant duomenų rinkimą, analizę ir automatizuotų sistemų taikymą¹⁵. Ši nuostata ypatingai aktuali šiandien, kai teisėtumo principas turi būti užtikrinamas ne tik tradiciniuose administraciniuose sprendimuose, bet ir automatizuotuose procesuose ar naudojant DI priemones, kartu laikantis asmens teisių apsaugos ir skaidrumo reikalavimų, kuriuos taip pat nustato BDAR bei DI aktas. Be to, teisėtumo principas administracinėje teisėje glaudžiai siejasi su asmens teisių apsauga, nes kiekvienas viešojo administravimo sprendimas gali turėti reikšmingų pasekmių asmens teisei padėčiai. Ši aplinkybė lemia, kad teisėtumo reikalavimai turi būti taikomi ne tik sprendimų priėmimo momentu, bet ir viso administracinio proceso metu – nuo informacijos rinkimo iki sprendimo įgyvendinimo – taip teisėtai būtų įgyvendintas VAĮ IV skyriuje įtvirtintas priežiūros modelis.

Teisėtumo principas administracinėje teisėje veikia kaip jungiamoji grandis tarp materialųjų ir procesinių reikalavimų, užtikrinanti, kad viešojo administravimo veikla atitiktų teisinės valstybės standartus, asmenų teisėtus lūkesčius ir būtų veiksmingai kontroliuojama teismų. Šio principo reikšmė ypač išauga didėjant technologinių sprendimų vaidmeniui viešojo administravimo praktikoje.

2. Konkretaus atvejo analizė – Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos dirbtinio intelekto įrankis, atliekant ūkio subjektų verslo priežiūrą

Šiuolaikiniame pasaulyje DI vis plačiau taikomas įvairiose srityse – nuo verslo ir sveikatos apsaugos iki viešojo administravimo. Ypač reikšminga DI taikymo sritis yra viešasis sektorius, kuriame šių technologijų taikymas suteikia tiek reikšmingų galimybių, tiek ir nemažai iššūkių¹⁶. Viešojo administravimo institucijos vis dažniau pasitelkia DI pagalbą ir sprendimus siekdamos padidinti veiklos efektyvumą ir gerinti paslaugų teikimo kokybę.

DI patrauklumas grindžiamas jo gebėjimu analizuoti didelius informacijos kiekius žymiai greičiau nei žmogus, sumažinti administracines sąnaudas, o būtent šie privalumai gali lemti ir lemia naujų paslaugų modelių atsiradimą¹⁷. Tačiau svarbu

¹⁵ HACKER, Philipp (2023). Sustainable AI regulation. *SSRN Electronic Journal* [interaktyvus]. DOI: 10.2139/ssrn.4467684, p. 22 - 25.

¹⁶ RAKŠNYS, Adomas Vincas; GUDELIS, Dangis; GUOGIS, Arvydas (2025). The uses of artificial intelligence in the public sector: challenges and prospects. *Public Policy and Administration*, 24(3), 451–472 [interaktyvus]. DOI:10.5755/j01.ppaa.24.3.39489, p. 467.

¹⁷ MERGEL, Ines; DICKINSON, Helen; STENVALL, Jari; GASCO, Mila (2023). Implementing AI in the public sector. *Public Management Review*, 25(6), 1005–1025 [interaktyvus]. DOI:10.1080/14719037.2023.2231950, p. 1007.

suvokti, kad kartu su technologine pažanga išryškėja ir nauji iššūkiai, susiję su atsakomybės už taikant DI padarytą žalą prisiėmimu, šališkumu bei vienu svarbiausiu aspektu – asmens duomenų apsauga.

Ypač jautrus DI taikymas pasireiškia, kai ši technologija naudojama institucijose, kurių veikla tiesiogiai susijusi su asmens duomenų, įskaitant specialių kategorijų asmens duomenis, tvarkymu. Procese atsiradus asmens duomenims, DI įrankių diegimas privalo būti derinamas su griežtais teisiniais reikalavimais, kurie yra nustatyti BDAR ir kituose ES teisės aktuose. Kadangi DI vis dar laikomas santykinai nauja technologija, būtent dėl to jo sprendimų taikymas viešajame sektoriuje dažnai grindžiamas pagalbinio sprendimų priėmimo modeliu, kuriame išlaikoma visiška žmogaus kontrolė.

Šiame kontekste VVTAT kuriamas DI įrankis yra aktualus pavyzdys, leidžiantis įvertinti, kaip DI integruojamas į administracinės priežiūros procesus, laikantis duomenų apsaugos, teisėtumo ir kitų principų.

2.1. VVTAT dirbtinio intelekto įrankio bruožai

VVTAT naudojamas DI įrankis yra sukurtas kaip pačios institucijos kontroliuojamas technologinis sprendimas, kurio vienas pagrindinių tikslų - palengvinti administracinius procesus, susijusius su nutarimų rengimu, jų nuasmeninimu bei viešu skelbimu. Šios technologijos diegimą Tarnybos veikloje paskatino DI potencialas: jo gebėjimas užtikrinti didesnę darbo greitį, efektyvumą ir tikslumą. Įrankio kūrimas buvo nulemtas praktinio poreikio sumažinti darbuotojų darbo krūvį ir paspartinti procesus, kurie įprastai užima reikšmingą dalį darbo laiko, ypač dirbant su didelės apimties dokumentais.

Šio DI įrankio veikimas (jo pagrindas) grindžiamas natūralios kalbos atpažinimo (angl. Named Entity Recognition, NER) tipo DI modeliu, kuris automatiškai identifikuoja tekste esančius jautrius asmens duomenis. Modelis yra paremtas daugiakalbe „Transformer“ architektūra (XLM – RoBERTa, bazinė versija), leidžiančia efektyviai dirbti su lietuviškais teksta. Praktikoje tai reiškia, kad sistema geba skaityti nutarimų tekstus ir atpažinti asmens duomenis, tokius kaip vardai, pavardės, adresai ir kiti kontaktiniai duomenys, kurie neturėtų būti viešinami.

DI įrankio aptikti asmens duomenys yra anonimizuojami, t. y. užmaskuojami prieš dokumento paskelbimą. Viena iš taikomų maskavimo žymų yra „duomenys neskelbtini“, tačiau pati maskavimo elgsena yra lanksti ir gali būti pritaikoma įvairiems duomenų tipams skirtingai. Ypatingas dėmesys skiriamas asmenvardžiams ir jų anonimizavimui – sistema papildomai atsižvelgia į lietuvių kalbos gramatines ypatybes, siekiant užtikrinti, kad neliktų netiesiogiai atpažįstamų duomenų fragmentų.

Esminis VVTAT kuriamo DI įrankio bruožas yra žmogaus kontrolės išlaikymas. Nors nuasmeninimo tikslumas šiuo metu siekia apie 95 proc., galutinė atsakomybė

už dokumento turinį visais atvejais tenka VVTAT darbuotojui, kuris atlieka galutinę patikrą. Tarnyboje taikomas vadinamasis „keturių akių“ principas, pagal kurį DI apdoroti dokumentai privalo būti patikrinti žmogaus prieš jų viešinimą. Toks papildomas patikrinimas leidžia ištaisyti galimas sistemos klaidas ir užtikrina atsakomybę, kurios pats DI įrankis prisiimti negali.

Vienas svarbiausių sprendimų, kurį VVTAT priėmė kuriant šį įrankį, buvo sąmoningas atsisakymas naudoti išorinius DI modelius, kurių serveriai būtų už ES teritorijos ribų. Toks sprendimas grindžiamas BDAR reikalavimais ir siekiu užtikrinti, kad jautrūs asmens duomenys būtų tvarkomi tik griežtai kontroliuojamoje, ES teisės normoms atitinkančioje aplinkoje.

Apibendrinant galima teigti, kad VVTAT DI įrankis yra tikslingai kuriamas administracinės pagalbos sprendimas, kuris leidžia didinti veiklos efektyvumą, kartu neatsisakant žmogaus kontrolės ir atsakomybės už padarytas klaidas. Šiai dienai šis įrankis yra vienas pirmųjų praktinių pavyzdžių Lietuvoje, kaip DI gali būti taikomas viešajame administravime laikantis duomenų apsaugos, teisėtumo ir proporcingumo principų.

2.2. VVTAT dirbtinio intelekto įrankio atitikties Europos Sąjungos dirbtinio intelekto aktui

DI aktas (Reglamentas (ES) 2024/1689, kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės) yra pirmoji išsami DI teisinė sistema visame pasaulyje¹⁸. DI aktas yra esminis teisinis pagrindas integruotas ir į Lietuvos teisinę sistemą, reguliuojantis DI pasitelkimą bet kurioje ar valstybės, ar jos ūkio subjektų privačioje veikloje, tiek jų kūrėjams, tiek taikytojams. „Išigyjant dirbtinio intelekto sistemas, vietos valdžios institucijos turės užtikrinti, kad jos atitiktų DI aktą bei kitų Europos reglamentų, įskaitant BDAR, nuostatas“¹⁹.

DI akto 2 straipsnis, apibrėžia akto taikymo sritį, pagal kurią jis taikomas ir viešojo sektoriaus institucijoms, naudojančioms DI sistemas savo funkcijoms vykdyti. DI akto centrinis principas – rizikos vertinimas (rizika grindžiamą požiūrį nustato 26 straipsnis), pagal kurį aukštesnės rizikos DI sistemoms taikomi griežtesni reikalavimai, o nepriimtinos rizikos sistemos yra uždraustos - tai yra ideologiškai artima priežiūros rizikos modelio logikai, kurią įtvirtina VAĮ IV skyrius. DI aktas nustato, kad bet kuri DI sistema, pateikiama rinkai, diegiama ar naudojama ES, turi atitikti jame įtvirtintus reikalavimus, nepriklausomai nuo to, ar sistema sukurta ES, ar trečiojoje

¹⁸ European Commission (n.d.). Regulatory framework on artificial intelligence [online]. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>

¹⁹ JUŠKYS, Andrius (2025). Dirbtinio intelekto reguliavimas Europos Sąjungoje: regresas ar progresas? Iš: *Kultūros ir švietimo iššūkiai XXI amžiuje. III-iosios tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga (straipsnių rinkinys)*. Vilnius: Vilniaus kolegija, p. 3 – 7. ISBN 978-609-436-074-9, p. 3.

valstybėje. Pagal minėtą rizikos kriterijų, DI sistemos skirstomos į nepriimtinas, didelės, ribotos ir minimalios rizikos kategorijas. VVTAT atstovai, kurdami institucijos ribose skirtą naudoti DI įrankį, atliko vadinamą „saugumo auditą“, kurio rezultate įrankio rizikos lygmuo nustatytas mažesnis nei pati minimali riba. VVTAT kuriamas įrankis pats savaime nesukelia tiesioginių teisinių pasekmių ūkio subjektams ar fiziniams asmenims, nes jis nėra naudojamas sprendimams dėl sankcijų, pareigų ar teisių nustatyti, o tik automatizuoja techninį anonimizavimo procesą. Tačiau kartu pažymėtina, kad šio įrankio rezultatai gali turėti netiesioginį poveikį administraciniam procesams, pavyzdžiui, viešinant sprendimus ar tvarkant skundų medžiagą, todėl jo naudojimas privalo būti grindžiamas sustiprintais skaidrumo ir žmogaus priežiūros mechanizmais, kaip nustato DI akto 27 straipsnis – jame nustatytos patikimo DI etikos gairės (principai), kurias parengė Komisijos paskirta nepriklausoma AI HLEG²⁰.

VVTAT DI įrankio kūrėjai nurodė, jog DI akto nustatytos taisyklės yra inkorporuotos į mūsų nacionalinę teisę, o kaip pavyzdį pateikė Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymą – tad įrankio kūrime buvo remtasi labiau DI akto nacionalizuotomis taisyklėmis. Aktualiausia su DI įrankiu susijusi akto nuostata – 26 straipsnis. Jo turinys nustato atitinkamos veiklos vykdytojų pareigas, įskaitant reikalavimą naudoti DI sistemas pagal jų paskirtį, laikytis tiekėjo pateiktų naudojimo instrukcijų ir stebėti sistemos veikimą praktikoje. Tai reiškia, kad VVTAT privalo ne tik įsidiegti techninį sprendimą, bet ir užtikrinti nuolatinę jo naudojimo kontrolę, darbuotojų apmokymą bei veikimo peržiūrą, ypač atsivėlgiant į minėtus viešojo administravimo institucijoms taikomus sustiprintus teisėtumo ir atskaitomybės reikalavimus.

VVTAT DI įrankio atitiktį teisėtumo principui sustiprina jo suderinamumas su UNESCO Rekomendacijoje dėl dirbtinio intelekto etikos (2021)²¹ akcentuojamais skaidrumo, atskaitomybės ir žmogaus kontrolės principais, kurie dera su BDAR nustatytais asmens duomenų apsaugos reikalavimais.

Apibendrinus, viešojo sektoriaus institucijos, naudodamos DI įrankius administraciniam sprendimams, priežiūros veiksams ar rizikos vertinimui, privalo ne tik formaliai laikytis nacionalinės teisės, bet ir užtikrinti jų atitiktį DI aktui. Taip DI aktas įtvirtina teisėtumo kontrolės mechanizmą ir paverčia DI atitiktį aktui privaloma teisėto administracinio veikimo sąlyga.

²⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. birželio 13 d. reglamentas (ES) 2024/1689, kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 300/2008, (ES) Nr. 167/2013, (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 ir (ES) 2019/2144 bei direktyvos 2014/90/ES, (ES) 2016/797 ir (ES) 2020/1828 (Dirbtinio intelekto aktas). OL L 2024/1689, 2024, p. 1–144.

²¹ UNESCO (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris: UNESCO [interaktyvus]. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>

2.3. VVTAT dirbtinio intelekto įrankio taikymo atitiktis teisėtumo principui

Teisėtumo principo užtikrinimas viešajame administravime reikalauja ne tik teisinio pagrindo, bet ir procedūrinių priemonių, leidžiančių kontroliuoti technologinių sprendimų taikymą. Kadangi DI sprendimai grindžiami automatizuotu duomenų apdorojimu, jų taikymas viešajame administravime suponuoja pareigą užtikrinti, kad technologiniai sprendimai būtų naudojami teisės normų nustatytose ribose, aiškiai apibrėžus institucijų kompetenciją ir atsakomybę. Kaip pabrėžiama doktrinoje, teisėtumo principas teigia, kad visa viešojo administravimo veikla gali būti vykdoma tik remiantis įstatymu, todėl automatizuoti sprendimai negali sukurti savarankiškos, nuo teisės normų atsietos sprendimų priėmimo tvarkos²². Šią poziciją patvirtina ir užsienio teismų praktika. Nyderlandų Hagos apygardos teismas „SyRI“ byloje konstatavo, kad valstybės institucijų naudojamos algoritminės sistemos negali tapti savarankišku ir lemiamu sprendimų pagrindu, jei nėra užtikrinamas pakankamas skaidrumas, patikrinamumas ir veiksminga žmogaus kontrolė, nes tokia praktika pažeistų teisėtumo principą ir pagrindinių teisių apsaugą²³. Tokiu būdu šis principas tampa viena pagrindinių garantijų, užtikrinančių, kad viešojo administravimo veiklose naudojamas DI būtų taikomas teisėtai ir proporcingai.

Praktiniu teisėtumo principo įgyvendinimo pavyzdžiu galima laikyti VVTAT sukurtą DI įrankį, naudojamą administraciniams nutarimams rengti ir asmens duomenims nuasmeninti. Tačiau, nors Tarnyba savo veikloje šio įrankio pagalba pritaiko automatizuotus DI sprendimus, galutinį sprendimą visais atvejais įvertina ir patvirtina VVTAT darbuotojas. „Žmonės atlieka itin svarbų vaidmenį tikrinant tinkamą modelio veikimą, ypač vertinant paaiškinimų kokybę tais atvejais, kai jų reikia, <...>“²⁴. Tokiu būdu yra užtikrinama teisėtumo principo garantija, nes automatizuotos technologijos sprendimai nėra taikomi savarankiškai, o yra tikrinami asmens, kuris supranta taikomus teisės aktus bei Tarnybos kompetencijos ribas ir gali laisvai identifikuoti galimas DI padarytas klaidas. Svarbu pabrėžti, kad DI taikymas VVTAT veikloje yra tiesiogiai susietas su asmens duomenų, įskaitant specialių kategorijų asmens duomenis, tvarkymu. Todėl teisėtumo principo įgyvendinimas šiuo atveju tam-

²² PARYČEK, Peter; SCHMID, Verena; NOVAK, Anna-Sophie (2024). Artificial Intelligence (AI) and Automation in Administrative Procedures: Potentials, Limitations and Framework Conditions. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(2), 8390–8415 [interaktyvus]. DOI:10.1007/s13132-023-01433-3, p.8392.

²³ Nyderlandų Karalystės Hagos apygardos teismo 2020 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *SyRI*, ECLI:NL:RBDHA:2020:1878, p. 6.92

²⁴ KOUROUTAKIS, Antonios (2024). Rule of law in the AI era: addressing accountability and the digital divide. *Discover Artificial Intelligence*, 4, 29 [interaktyvus]. DOI: 10.1007/s44163-024-00191-8, p.5.

pa neatsiejamais nuo BDAR nustatytų duomenų tvarkymo sąlygų laikymosi. Moksliniai tyrimai atkreipia dėmesį, kad netinkamas DI pritaikymas gali lemti nesąžiningus rezultatus sustiprindamas diskriminacinius šališkumus²⁵. VVTAT praktika leidžia teigti, kad teisėtumo principas DI taikymo viešojo administravimo kontekste įgyja ne tik formalią, bet ir funkcinę reikšmę. Tai pasireiškia per nuolatinį žmogaus kontrolės išlaikymą, aiškų kompetencijų pasiskirstymą bei atsakomybės prisiėmimą už galutinį sprendimą. Šis VVTAT sukurtas DI įrankio santykis su teisėtumo principu leidžia užtikrinti, kad automatizuoti sprendimai netaptų savitiksliai ar nekontroliuojami, o būtų integruoti į viešojo administravimo veiklą kaip teisę papildanti, bet jos nepakeičianti priemonė.

Be to, teisėtumo principas DI taikymo kontekste atlieka ir ribojančią funkciją, nustatydamas aiškus automatizuotų sprendimų naudojimo ribas viešajame administravime. Tai yra įtvirtinta ir VVTAT kuriamame DI įrankyje, kurio veikimas grindžiamas iš anksto apibrėžtomis taisyklėmis ir funkcijomis. Tokiu būdu teisėtumo principo įtvirtinimas sudaro palankias ir saugias sąlygas DI integravimui į viešojo sektoriaus veiklą bei užtikrina, kad technologinė pažanga neperžengtų teisinės valstybės rėmų, kurių turi būti laikomasi.

Apibendrinant galima teigti, kad teisėtumo principo užtikrinimas viešojo administravimo veikloje reikalauja ne tik aiškaus teisinio pagrindo, bet ir veiksmingų procedūrinių garantijų. VVTAT taikomas DI įrankis atskleidžia, jog automatizuoti sprendimai gali būti integruojami į administracinę veiklą nepažeidžiant teisėtumo principo, jeigu yra laikomasi šio principo esminių sąlygų – užtikrinama žmogaus kontrolė, aiškiai apibrėžiamos technologijos veikimo ribos. Teisėtumo principas leidžia derinti technologinę pažangą su teisinės valstybės reikalavimais viešajame administravime taip sudarydamas sąlygas efektyvesniam automatizuotų sprendimų taikymui.

Išvados

Asmens duomenų priežiūros ES ir Lietuvoje analizė leidžia konstatuoti, kad ES duomenų apsaugos modelis, įtvirtintas BDAR, sukuria aukšto lygio, prevenciniu principu grindžiamą asmens duomenų apsaugos ir priežiūros sistemą. Ši sistema yra ypatingai reikšminga DI taikyme viešojo administravimo veikloje. BDAR nustatyti teisėtumo, proporcingumo, duomenų minimizavimo ir atskaitomybės principai reikalauja, kad bet koks automatizuotas duomenų tvarkymas būtų grindžiamas aiškiais teisiniais pagrindais ir būtų nuolat kontroliuojamas atitinkamų institucijų atstovų. Tai

²⁵ EVAS, Tatjana; SIPINEN, Maikki; ULBRICH, Martin ir kt. (2022). *AI Watch: Estimating AI investments in the European Union*. EUR 31088 EN [interaktyvus], p. 1-29. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: 10.2760/702029.

reiškia, kad DI sprendimų naudojimas viešojo administravimo institucijose negali būti vertinamas vien techniniu aspektu – jis privalo būti integruotas į bendrą teisinę asmens teisių apsaugos sistemą, kurioje pirmenybė teikiama prevencijai ir teisėtumo užtikrinimui.

Išanalizavus VVTAT kuriamą DI įrankį, nustatyta, kad šis technologinis sprendimas atitinka pagrindinius teisėtumo, duomenų apsaugos ir proporcingumo reikalavimus. VVTAT pasirinktas pagalbinis DI taikymo modelis, kuriame išlaikoma nuolatinė žmogaus kontrolė, aiškiai apibrėžtos technologijos veikimo ribos ir atsakomybė už galutinį sprendimą, leidžia suderinti technologinę pažangą su administracinės teisės principais. Atsisakymas naudoti išorinius DI sprendimus, veikiančius už ES ribų, ir asmens duomenų tvarkymas tik ES reguliuojamoje teisinėje aplinkoje, rodo institucijos pastangas užtikrinti ne tik formalų, bet ir materialų teisės aktų laikymąsi. Todėl VVTAT DI įrankis gali būti vertinamas kaip gerosios praktikos pavyzdys, kai DI gali būti integruojamas į viešojo administravimo veiklą nepažeidžiant asmens teisių.

Teisėtumo principo analizė atskleidė, kad DI taikymas viešajame administravime atitinka šio principo turinį ir sustiprina jo reikšmę realioje institucijų praktikoje. Teisėtumo principas šiuolaikinėje administracinėje teisėje turi būti suprantamas dinamiškai, apimant ne tik sprendimų priėmimo momentą, bet ir visą administracinį ŪSVP procesą įtvirtintą VAĮ. VAĮ 3 straipsnyje įtvirtinti viešojo administravimo principai bei VAĮ IV skyriuje nustatytas ŪSVP modelis sudaro teisinį pagrindą, leidžiantį teisėtai integruoti DI sprendimus į administracinę praktiką, jeigu užtikrinamas skaidrumas, žmogaus dalyvavimas ir atskaitomybė. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad valstybė gali laikytis teisėtumo principo taikydama DI viešajame administravime, tačiau tik tuo atveju, kai technologiniai sprendimai aiškiai atitinka nustatytą teisinę aplinką ir naudojami kaip administracinę veiklą papildanti, o ne ją pakeičianti priemonė.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai

Tarptautiniai

Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinio asmens duomenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). OL L 119, 2016, p. 1–88.

Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. birželio 13 d. reglamentas (ES) 2024/1689, kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 300/2008, (ES) Nr. 167/2013, (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 ir (ES) 2019/2144 bei direktyvos 2014/90/ES, (ES) 2016/797 ir (ES) 2020/1828 (Dirbtinio intelekto aktas). OL L 2024/1689, 2024, p. 1–144.

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. 1999 m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234. TAR, 2020, 12819

Specialioji literatūra

- BAKAVECKAS, Audrius (2012). Administracinė teisė: teorija ir praktika. I dalis: vadovėlis. Vilnius: MES.
- BYGRAVE, Lee A. (2017). Data Protection by Design and by Default: Deciphering the EU's Legislative Requirements. *Oslo Law Review*, 4(2), 105–120 [interaktyvus]. DOI:10.18261/issn.2387-3299-2017-02-03.
- EVAS, Tatjana; SIPINEN, Maikki; ULBRICH, Martin ir kt. (2022). AI Watch: Estimating AI investments in the European Union. EUR 31088 EN [interaktyvus]. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: 10.2760/702029.
- HACKER, Philipp (2023). Sustainable AI regulation. *SSRN Electronic Journal* [interaktyvus]. DOI: 10.2139/ssrn.4467684.
- HOOFNAGLE, Chris Jay; VAN DER SLOOT, Bart; ZUIDERVEEN BORGESIU, Frederik (2019). The European Union General Data Protection Regulation: What It Is And What It Means. *Information & Communications Technology Law*, 28(1), 65–98 [interaktyvus]. DOI:10.1080/13600834.2019.1573501.
- JUŠKYS, Andrius (2025). Dirbtinio intelekto reguliavimas Europos Sąjungoje: regresas ar progresas? Iš: Kultūros ir švietimo iššūkiai XXI amžiuje. III-iosios tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga (straipsnių rinkinys). Vilnius: Vilniaus kolegija, p. 4 – 7. ISBN 978-609-436-074-9.
- KOUROUTAKIS, Antonios (2024). Rule of law in the AI era: addressing accountability and the digital divide. *Discover Artificial Intelligence*, 4, 29 [interaktyvus]. DOI: 10.1007/s44163-024-00191-8.
- LIMBA, Tadas; DRIAUNYS, Kęstutis; KIŠKIS, Mindaugas; ŠIDLAUSKAS, Aurimas (2020). Development of digital contents: privacy policy model under the general data protection regulation and user-friendly interface. *Transformations in Business and Economics*, 19(1), 133–154 [interaktyvus].
- MERGEL, Ines; DICKINSON, Helen; STENVALL, Jari; GASCO, Mila (2023). Implementing AI in the public sector. *Public Management Review*, 25(6), 1005–1025 [interaktyvus]. DOI: 10.1080/14719037.2023.2231950.
- PARYČEK, Peter; SCHMID, Verena; NOVAK, Anna-Sophie (2024). Artificial Intelligence (AI) and Automation in Administrative Procedures: Potentials, Limitations and Framework Conditions. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(2), 8390–8415 [interaktyvus]. DOI:10.1007/s13132-023-01433-3.
- POGUŽINSKĖ, Eimantė (2023). Ūkio subjektų veiklos priežiūra Lietuvos viešajame administravime. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 10.15388/vu.thesis.507.
- RAKŠNYS, Adomas Vincas; GUDELIS, Dangis; GUOGIS, Arvydas (2025). The uses of artificial intelligence in the public sector: challenges and prospects. *Public Policy and Administration*, 24(3), 451–472 [interaktyvus]. DOI:10.5755/j01.ppa.24.3.39489.

- TRUMPULIS, Ugnius (2007). Teisėtumo principo taikymas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje kaip teisingumo įvykdymo prielaida. *Jurisprudencija*, 12(102), 75–80.
- VAN BEKKUM, Marvin; ZUIDERVEEN BORGESIOUS, Frederik (2023). Using sensitive data to prevent discrimination by artificial intelligence: Does the GDPR need a new exception? *Computer Law & Security Review*, 48, 105770 [interaktyvus]. DOI:10.1016/j.clsr.2022.105770.
- WACHTER, Sandra; MITTELSTADT, Brent ir FLORIDI, Luciano (2017). Why a right to explanation of automated decision-making does not exist in the general data protection regulation. *International Data Privacy Law*, 7(2), 76–99. DOI: 10.1093/idpl/idx005.
- Teismų jurisprudencija
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-757-552/2023.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-1-629/2019.
- Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (2016). Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.
- Nyderlandų Karalystės Hagos apygardos teismo 2020 m. vasario 5 d. sprendimas byloje SyRI, ECLI:NL:RBDHA:2020:1878.

Internetiniai šaltiniai

- European Commission (n.d.). Regulatory framework on artificial intelligence [interaktyvus]. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>
- UNESCO (2021). Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [interaktyvus]. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>